

ידיעות מן המזרח התיכון

מצרים

סיני — בחזית מול ישראל

(סנאי קרקע). לפי דברי באי"כוח החברה — אושרה ההזמנה ע"י האו"ם לאחר שחקרו ומצאו כי אין המטוסים נועדים למטרות צבאיות.

מצרים וחברת תעלת סואץ

משמעות, לא כספית וכלכלית בלבד — ודאי שלא מקומית בלבד, — ישנה להסכם אשר, לאחר מ"מ ארוך ומיגע, הגיעו אליו ממשלת מצרים וחברת תעלת סואץ, על עתיד הנהלתו ושיפורן של מפעל התעלה.

לפי ההסכם, אשר יש בו משום פשרה לעומת תביעותיה הגדולות של ממשלת מצרים כלפי החברה, יגדל המס על הכנסות החברה מ-3% עד 7%. עלית ההכנסה של ממשלת מצרים עקב כך (מ-200.000 ל-500.000 ל"מ) אין בה כדי להשפיע השפעה יסודית על מאזנה, שהוא כבן 100 מיליון ל"מ לשנה. חלקם של המצרים במועצת המנהלים ירבה, אם כי לא עד כדי הכרעה בה. בהדרגה יקוים גם לגבי החברה החוק להעסקת המצרים בעבודותיה (עד כדי 90% בערך). חמשים מצרים יתמנו לתפקידי פקידות בדרגות הגבוהות. מוצרים מצריים ישוחררו מתשלומי-מעבר, את מוליכי האניות בתעלה, מבני חו"ל, יחליפו בהדרגה בנתינים מצריים, מבין בוגרי ביה"ס הימי המצרי. החברה מתחייבת לבנות אפיק מים משני, בכדי להקטין את הצטופפות האניות בתעלה הראשית. כן תועמק התעלה הראשית ב-1/2 מטר, דבר שיאפשר מעבר ליד הסכרים גם לאניות אוקיינוס גדולות, ואניות מלחמה מהסוגים הגדולים ביותר, בפחות סיכונים. סידורי הגמל שבפורט-סעיד, בקצה היסתיכוני של התעלה ינרחבו ותשופר חלקת התעלה שבין פרדא לקנטרה (מקום גשר מס"ב מא"י לקהיר).

פרט להגברת משקלה וחלקה של מצרים בסידורי התעלה וההנאה מהכנסותיה, חשובה כאן המגמה להרחבה ולשיפורים כלליים. יש בדברים אלה, בין השאר, כדי להקל על השימוש בתעלה גם תחת איום של הפצצות ושל הטלת מוקשים מן האויר. כידוע, נגרמו בתקופות הקריטיות ביותר של המלחמה נגד ה"ציר", קשיים גדולים ע"י הפגעות אניות גדולות בתעלה וסתימה, גמורה או חלקית, של המעבר.

הגנרל פואד צאדיק פחה, מצביא הכוחות המצריים בחזית א"י, הכריז באמצע מרס, כי "הכרחי שצבא מצרים יוגבר ויוכן להגנה על מדבר סיני". בבידור שהתנהל בינו לבין חוגי הממשלה המצרית (לדברי "אכבר-אליום"), סבור הנו כי "סיני חשובה עד מאוד בשביל מצרים, והיא תהיה מטרה בשביל התקפות ציוניות קרובות". וכן: "מצרים זקוקה לצבא גדול ועליה לתחום תחום בפני השאיפות הציוניות. ישנה וישנה סיבה לכך שתהיה מלחמה בינינו ובין ישראל".

הגנרל אחמד פואד צאדיק — הוא שביקר ברפ"ח, ימים מספר לאחר פרסום הידיעה הנ"ל, "לשם חקירת התנאים שנוצרו למעשה עם שביתת הנשק". כידוע, הוענק, בראשית חודש מארס, לגנרל פואד צאדיק התואר של "פחה", והתואר "ב"י" לקולנל סעיד טהא, מי שהיה מפקד חיל-המצב בפאלוג'ה.

ישוב חיילים משתחררים

בזמן האחרון נתפרסמו ידיעות על תכנית הממשלה המצרית לפתח, ע"י התישבות אינטנסיבית של בעלי נחלאות קטנות, שטחי קרקע בחבל ה"דלתה" של הנילוס, של מצרים התחתית — בקנה-מידה מצומצם אמנם. כ-100,000 פדאן (קרוב ל-1/2 מיליון דונם), כאות הערכה ל"מגיני פאלוג'ה" נקבעה להם זכות בכורה להתישבות זו, במידה שישתחררו משירות בצבא. היות ובני עשירים במצרים נוהגים להימנע בדרך זו או אחרת משירות בצבא, יש להניח כי רוב החיילים יימנו על משפחות האיכרים מחוסרי הקרקע. אין עדיין שום ידיעה על תכנית שיקום כללית לחיילים משתחררים. ומענין הדבר, כי את מספר הזכאים להנות מציניים עתה ב-4000, דחינו יותר מכפי שהיה כוחו המשוער של חיל-המצב המצרי בפלוג'ה...

אימון אוירי במצרים

כסימן לכך שממשלת מצרים דואגת דאגה פעילה להרחבת האימון האוירי במדינתה משמשת הידיעה כי חברת "דה-הבילנד" לבנין מטוסים נגשה למילוי ההזמנה שקיבלה ממשלת מצרים למטוסי-אימון מסוג "ציפמןק"

עבר-הירדן

אימון קצינים בלגיון הערבי

ההיקף והקצב של הכשרה צבאית הניחת לקציני הלגיון-הערבי במוסדות לימוד והדרכה בריטיים הורחבו, כנראה, השנה במידה ניכרת.

סוכנות הידיעות הערבית הודיעה בחודש מרס, כי מספר קציני ה"לגיון" המקבלים את אימונם בבתי-ספר

וקורסים צבאיים בבריטניה, בתוך זה קולג' המטה, בית ספר לקציני-הצבא וקורסים מקצועיים, הגיע השנה לחמישים. וזה מספר השיא שלא היה כמותו ובדומה לו בכל שנות שיתוף הפעולה הצבאי שבין בריטניה ועבר-הירדן.

עיראק

הנפט העיראקי

תפוקת הנפט הגלמי בעיראק בשנת 1948 פחתה ב-30% לעומת זו של 1947: — 3.1 מיליון טון לעומת 4.5 מיליון טון. באופן מקביל לכך פחתו גם הכנסותיה של ממשלת עיראק מתשלומי חברות הנפט לטון תפוקת נפט. מובן, ששני הדברים נגרמו ע"י מצב המלחמה בא"י, והפסקת הזרמת הנפט העיראקי בצינור לחיפה; וזאת לזכור, כי ההזרמה ב-5½ החדשים של 1948 אשר קדמו לפלישה העיראקית לא"י הייתה אינטנסיבית, וכי במידה

שימשך, במשך שנת 1949, מצב הדברים הקיים עתה, הרי הסה"כ — הן של תפוקה והן של הכנסות בשנה זו — יפחת עוד במידה ניכרת לעומת 1948. וכבר צוין ב"מערכות" עד כמה מחירי משבר התקציב העיראקי (שהוא תקציב מלחמה — הן מבחינת הפגיעות בהכנסותיו, והן מבחינת צרכיו) את בעית המשך מצב המלחמה לגבי מדינה זו, ומאלצה או לצאת מתוך המלחמה או לנהלה באמצעיהם של אחרים.

סוריה

תכניות פיתוח כסוריה

לאחר שבמשך שנים נתבשרו מדי-פעם קוראי מערכות על תכניתה, "הנצחית" של ממשלת סוריה לבנות נמל-של-משם בלתי-קיה — עומדת עכשיו, כנראה, "תרומת-הדולרים" הצפויה לסוריה מהסכמי צינור הנפט להפרות את התכניות אשר נשאו בצחיחותן זה שנים רבות. מבחינת השינוי במפתה האיסטרטגית של סוריה, תכלוס, כמובן, ביותר התכנית לנמל משוכלל בלחקה, בירת ארץ העילויים, העשויה לשחרר את סוריה מתלותה בנמלי הלבנון. אולם, תכנית חמש השנים, אשר הכריז עליה לא מכבר וזיר הכלכלה הסורי, מכילה — עלי-כל-פנים להלכה — גם מפעלי השמל וסכרים על נהר פרת ועל הנהר אורונטס, ותכניות ניקוז נרחבות (ביחוד במחוזות אליג'ראב, לניצולם של 12-15 מיליון דונם לעיבוד הקלאי). נראה, כי הענק המיוחד שבתכניות אלה הנו כפול: א. מבחינת פיתוח יכולת הקליטה של אוכלוסיה נוספת במשקה של סוריה. ב. העובדה כי כל שטחי הפיתוח הנזכרים נמצאים בתלקיה של סוריה המרוחקים מא"י.

תקציב ההגנה

לפי ידיעות העתונות הסורית מהמחצית השנייה של פברואר, אשר ע"י הפרלמנט הסורי סכום נוסף של 11 מיליון ל"ס לתקציב הגנה יוצא מן הכלל. 3 שבועות לפני כן אישר הפרלמנט, לאותה מטרה, סכום של 15

מיליון ל"ס. לפי דברי העתונות ההכוין מיניסטריון המל-חמה הסורי לתבוע עוד 5 מיליון ל"ס לצרכי הגנה. את הידיעות האלה יש לראות על רקע תקציב ההגנה הרגיל, הכולל של סוריה לשנת 1949, אשר צוין כבר ב"מערכות" (חוב' נ"ד-נ"ה).

הגיוס כסוריה

לפי ידיעות מדמשק בסוף פברואר נקראו לשירות-החובה בתוך הצבא הסורי בערך 4000 צעירים סורים, ילידי 1929. אין הדבר מתברר מתוך הידיעות, האם זה הוא הסה"כ של חיול טירונים ילידי 1929, אשר בוצע עתה בהתאם לחוק שירות החובה שנתקבל בשנה שעברה (ראה מערכות חוב' נ"ב-נ"ג).

אם אמנם כן הוא, הרי אפשר יהיה ללמוד מכך כמה וכמה דברים. ראשית יעיד הדבר על המגמה לא להשיחמש במלוא המספר השנתי האפשרי מבחינת מספרי האוכלוסיה של טירונים מתיצבים (מספר זה יכול היה עכ"פ להיות מעל ל-15,000 איש, לו קיימו לגבי אוכלוסיה סוריה את מידות החישוב המקובלות באירופה). שנית יש להסיק מזה כי, או שאין ביכולתה התקציבית של סוריה לקיים צבא בממדים כאלה או כי הרכב אוכלוסיתה, מבחינת הבריאות, קשה-התפתחות וכיו"ב, משנה לגביה שינוי רב את מידות-החישוב המקובלות; ומתקבל

על הדעת כי פועלים כאן שני הגורמים גם יחד. של י-
שית, בהיות צבאה של סוריה עד כה צבא של שכירים,
אשר אין להניח כי רבים מהם משתחררים מהשירות, —

ובפרט השנה — הרי יתכן מאוד כי תוספת האנשים הנ"ל
תביא לריבוי היחידות שבצבא הסורי או בהרחבת התקן
שלהן.

לבנון

כוננות צבאית בלבנון

בקשר עם מהלך המו"מ על כריתת שביתת נשק בין
לבנון וא"י — נתפרסמה הודעה לציבור מאת ראש
ממשלת הלבנון האומרת כי „לרגלי המסיבות שנשתנו
יהיה לנו הכרח להגביר מעתה את צבאו של הלבנון
וכן לבצר את גבולו הדרומי הצופה אל א"י. בהודעה
זאת לא באו עדיין שום ציונים למגמות או למידות
תגבורת הכרח הצפויה לצבא הלבנון. יש לציין, שעד
היום נמנעים בלבנון מהנהגת „חובת שירות" — אפילו
מצומצמת או חלקית — של האוכלוסיה, בדומה להחלטה
המתחילה להתגשם בסוריה שכנתה.

הברחת גבולות בלבנון

בין דאגות הבטחון אשר ללבנון החלה מתבלטת, במשך
חדשי החורף, הבעיה של ההברחה בגבול הלבנון
ניישראלי. בסוף פברואר הודיעה משטרת הלבנון
למיניסטרוני הפנים כי ההברחה בגבול זה גברה במיוחד
(הכונה בעיקר ל„הברחת בקר ומונוות לישראל בכמויות
גדולות"). המשטרה הגישה רשימה של 20 ערבים אשר
מציינים אותם בתור „המסוכנים ביותר" שבין המברחים.
דרישת המשטרה היא להגביר במידה רבה את משמ-
רות הגבול.

תורכיה

בין תורכיה לשכנותיה

בראשית מרס נחתם הסכם משולש בין תורכיה, סוריה
ועיראק בענין הפיקוח על גבולותיהם המ-
שותפים (אשר, כידוע, שימשו לא פעם איזורי נדידה
לשבטים המרדניים ולחבורות מתקוממים, כבענין הכורדים—
העיראקיים והתורכיים), וכן בדבר חילופי ידיעות הדדיים
בנוגע לתנועת האזרחים שבערים ובכפרים הסמוכים
לגבולות.

8 אינטש. תוספת העצמה שבאה לסיירות אלו התבטאה
בעיקר בהישגי מהירות, שריון ומספר כלי היריה.

עם קבלת אניות אלה הופכת תורכיה למעצמה המזרח-
תיכונית המקומית בעלת העצמה הציית המכרעת.
ללא כל השואה לאחרות. וזאת לזכור: בה בשעה שתוספת
כוח, ואפילו חשובה, לצבא היבשה התורכי, נשא-
רת במידה רבה כפוחה לאדמתה וגבולותיה של תורכיה.
הרי העצמה הימית הנוספת פותחת בפני בעליה אפ-
שרויות דינמיות, להשפעה, להתערבות ולהטלת משקל
ברוב מרחבו של אגן היס-התיכון המזרחי בכללותו.

התפתחות הצי התורכי

בסוף פברואר נתפרסמה הידיעה כי ארה"ב עומדת
למסור לתורכיה (כנראה) — במסגרת עזרתה הכללית
באספקה צבאית, אם כי קשה לראות כיצד תחרוג תוספת
זו מהסכ"כ הרשמי התיאורטי של 100 מיליון דולר, שתי
סיירות חדישות בנות 13500 טון כל אחת. כפי
הנראה, נמנות סירות אלו על אותו סוג שעליו נמנות
גם „אנית הדגל" של כוחות הצי האמריקאי במזרח-התיכון,
הסיירת „קולומבוס".¹

התפוצצות בכית הרושת לנשק

בִּרְמֵס אִירֵעָה, כפי שבישרו למחרת היום העתונים
והאלחוט, התפוצצות אדירה בביהח"ר „נורי פשה" —
שהוא ביה"ר לזין, לתחמושת ולאקדוחים, אשר בקצה
איסטמבול. הדף האויר זעזע את הכרך ואף את הבנינים
שבשטח עד כדי מרחק של 30 ק"מ.

הידיעות הראשונות דיברו על 300 הרוגים. כנראה
שלאמתו של דבר נהרגו כמה עשרות אנשים. אגב מאורע
טראגי זה נתגלו כמה פרטים שיש בהם ענין מבחינת
מקורות האספקה הצבאית למדינות הערביות.
העתונים והשלטונות התורכיים החלו מדברים בגילוי-לב
על ענינים אלה — וכנראה שבין השאר היה ביהח"ר
משמש מקור האספקה חשוב לצבאה של סוריה. כן
צוין כי לפני זמן קצר נתקבלה הזמנה גדולה ממצרים

סיירות אלו נושאות תותחים בני 8 אינטש, 9 במספר,
והן משתייכות לסוג הסיירות „הכבדות" אשר עד ערב
מלחמת העולם השנייה היו מוגבלות בנפח מכסימום של
10.000 טון. מאז נתבטלה תקנה זו של „הסכמי וושינגטון"
מלפני דור, החלו, ביחוד ארה"ב, לבנות סיירות גדולות
יותר. אולם הקליבר של הזק הראשי נשאר כמו שהיה —
(1) לקרא יציין, כי אין אניה זאת נקראת על שם
האיש קולומבוס, אלא על שם העיר שבמדינת
אוהיו. בררך כלל נקראות הסיירות בארה"ב על שם ערים,
ואניות המערכה ע"ש מדינות.

שלב האימון המתקדם אליו הגיע חיל-האוויר התורכי כמאמציו לסגל לעצמו את הטכניקה והנסיון האמריקאיים מצא את ביטולו בעובדה, כי בפברואר ש.ז. נשלחו 8 קציני-אוויר תורכיים לשלושה חדשי השתלמות במוסדותיו ויחידותיו של חיל-האוויר של ארה"ב. אשר באיגור הכיבוש בגרמניה. ידוע הדבר עד

כמה מחשיבים האמריקאים, הן בצבא והן בחיל-האוויר, את תפקידה החינוכי של רשת אמצעי-קשר חדישה, משוכללת וענפה. הקצינים התורכיים לומדים את מערך קשרי האלחוט ע"י תחנות-מחברות, בניית מערכי מיתקני-איתות ואת התפקידים של היחידות לניצוח אלחוט על תנועת מטוסים ושירות אזהרה וכיוון.

סעודיה

בסיס התעופה האמריקאי בערב הסעודית

בסיס חיל-האוויר של ארה"ב אשר בד'הראן, במזרח הרבה של ערב-הסעודית, אשר כבר הוזכר במפורט בחוברת "ד"נ"ה של "מערכות" שוב הופיע עתה בחדשות. בימים הראשונים של מרס נודע כי חיל-האוויר האמריקאי עומד למסור בימים הקרובים את הבסיס הזה — שהוא שדה התעופה הגדול ביותר במזרח-הקרוב — לידי המלך אבן סעוד. עכ"פ, הבסיס ימסר למלך הסעודי מבחינת הבעלות. אותו חוזה-הכירה ל-3 שנים אשר נכרת במרס 1946, עם גמר הקמת שדה-התעופה מתשלומי חברות-

האוויר — עובר לידי המלך. ברם, אין ספק כי המו"מ המתנהל עתה בדבר חוזה חדש, יתן לחיל-האוויר האמריקאי זכויות מסוימות בבסיס זה, אשר תנועתו האינטרסגית מקנה לו ערך מיוחד במערך האמריקאי הכללי המוקם והולך לאור הגורמים והשיקולים של "המלחמה הקרה" הנוכחית. אין זה ברור עדין עד כמה חבר העובדים הסעודי (אשר על תהליך אימונו סופר במקצת בחוברת האחרונה של "מערכות" עמ' 105) יוכל מעתה לקחת חבל בהנהלתו בפועל של שדה-התעופה הגדול ובשירותי האוויר אשר מקיימים בתוכו.

חצרות

כאשר יקרה אחת לכמה שנים, פרצו השתא בצורת זרעב בפנים שטח חצרמות הנרחב, המסופח לחסות עזר-הבריטית. שבטים בדוים, המונים אלפי משפחות, נודדים לקראת גמלי החוף ומרכזי האספקה. מטוסי חיל-האוויר המלכותי טסים עתה ללא הפסק בשליחויות אספקה.

נוסח הפצצה: מאין שטחי נחיתה והמראה מתאימים, מטי-לים הם שקים של תבואה ואורז מעל לאזורי החניה של השבטים, בכדי לקיים את נפשם עד הגיעם למגמת נדודיהם. אכן, אלו הן ההודמנויות בהן מוכנים תושבים במזרח-התיכון לברך על בוא מטוסים אלה.

תימן

בריטניה בתימן

במסגרת הכללית של יחסי המשטר התימני הנוכחי עם בריטניה, יש ענין בידעה, שבמשך פברואר שנה זו התקיים מגע בין ממשלת תימן לבין מושל עדן (סיר ריגנלד צ'מפיון, הוזכר לנו משירותו בפקידות הבריטית בא"י) ומשרד החוץ הבריטי, בדבר מתן ציוד והדרכה בריטיים, בשטח הטכני והרפואי. לפי ידיעות, רויי-טר, באו הבקשות בענין זה מצד תימן, ובהן מתבקשת בריטניה לשלוח גם מספר מהנדסים ורופאים. אופיינית היא גם השאלה ששאלה ממשלת תימן — אשר נמנעה עד כה, כמעט לגמרי, מלטפח מנגנון קשרי-חוץ — האם מן הראוי הוא כי קשרים דיפלומטיים, כמקובל בין מדרינות, יוקמו בין בריטניה ותימן.

מחומות בתימן

תזוזות וזעזועים בקרב מלכות תימן ושבטיה מאימים עתה לפרוץ אל מעבר לגבול ולסכן את היחסים בתחום שטחי-החסות הבריטיים הסמוכים אליה. בימים נגאזרונים עסקו מטוסי חיל-האוויר המלכותי בהפצצתן של מצודות הזורעות לאורך גבולו הצפוני של "שק" החסות של עדן, ואחזות מהמצודות נהרסו ממש. דקר זה בא על רקע מרידת אנשי שבטים בתוך תימן. המרידה בראש האיימאם אחמד בן יחיה, מלכה של תימן מאז המרידה על השלטון הזמני שקם עם רצח אביו האיימאם הזקן. אך אחמד הצליח להדביר את המרידה, ובשבוע הראשון של חודש מרס כרת את ראשיהם של 33 מנהיגי מורדים משבטי חסאסי — מהם 27 בבירתו צנעא ו-6 בתאי, משבטי חסאסי — מהם 27 בבירתו צנעא ו-6 בתאי,

הפוזרות בתוך שטח החסות, אשר גם בתוכו מוסיף להת-
קיים המשטר השבטי-למחצה והפאודלי-למחצה, האופייני
גם לתימן עצמה. מעשה זה מעיד על נכונות מרחיקה לכת
מצד בריטניה לתמוך במשטרו של אחמד.
לעומת זה מגיעות ידיעות האומרות, כי אפשרית עתה
התקוממות כללית בתימן.

סיפוח איי קמראן לבריטניה

האי הראשי הוא קמראן, ששטחו כ-50 קמ"ר
ואוכלוסיותו כ-22,000 נפש. בריטניה נטלה את האיים
מהתורכים בשנת 1915, וזאת לזכור, כי עם כל מיעוט
ערכה של קבוצת האיים עצמה, הרי היא מהווה מעין תחנה
ב"פרוזדור" הימי (ים-סוף) שבין האוקיינוס ההודי ותעלת-
סואץ והים-התיכון. המעין במפה יראה כי בה בשעה
ששטחי חסות והחזקה בריטיים מקיפים את חצי האי
ערב מדרום-מערב, דרומו ומזרחו, הרי קבוצת איי
קמראן משמשת נקודת מאחז מערב לו (אם לא להביא
בחשבון את השטח הגדול של סודן שבחוף המערבי
של ים-סוף, ואת איזורי-הגייסות הבריטי פורט-סעיד, את
סואץ, ואת עקבה).

בסמוך לגבול עדן. מקצת מאנשי השבטים נסו מתוך
השטח הבריטי, וחיל-האוויר המלכותי הטיל כרוזים לאנשי
השבטים של חבל ואדי הורא, בקצה המזרחי של שטח
החסות הבריטי, בהזהירו אותם כי "אפשר כי יגזור
עליהם עונש" באם יתנו מחסה לפליטים מתימן. אכן,
כנראה, שבכ"ז ניתן מחסה לאותם פליטים — כי על
כן באו ההפצצות הנ"ל של מצודות השבטים וראשי העדה.

ב-23 לפברואר נתפרסמה ידיעה, שלא זעזעה כלל
את העולם, כי שלטונות שטח-החסות הבריטי בעדן —
הכריזו על קמראן, קבוצת האיים הזעירים שמול חוף
תימן, כעל נחלה בריטית. אכן, למעשה היו איים
אלה נתונים לשלטון אורחי בריטי (ע"י קצין הנהלה
מטעם ממשלת הודו, שסר למשמעתו של מושל עדן)
מזה שנים. ואולם שאלת הריבונות עליהם היתה שנויה
במחלוקת בין בריטניה-הגדולה ותימן. עתה אומרים
בחוגים הבריטיים כי תימן ויתרה על תביעותיה לאיים
אלה ול"שטח-החסות של עדן" עצמו, לפי החווה שנחתם
בין בריטניה הגדולה ותימן ב-1934 (כזכור — בסמוך
למלחמה עם סעודיה, בה נחלה תימן תבוסה קשה והפ-
סידה את אמירות המריבה — אסיר).

צי ארה"ב בים התיכון

עברו באותו יום דרך מיצריים שבין רודוס לתורכיה
שרחבו 8 ק"מ, בשוטן בכיוון הצפוני, אל חוף הים
האגיאני.
ימים מעטים לפני כן הגיעה הידיעה, כי הכוחות המצו-
רפים של צי-הים-התיכון ו"צי-הבית" הבריטי הפליגו לתר-
גיליהם הגדולים מגיברלטר (בהתאם לתכנית אשר
סופר עליה ב"מערכות" נ"ד-נ"ה, עמ' 100).

הנקודה הקרובה ביותר ביבשת אסיה (באותו חלק,
שמכלילים אותו במושג "המזרח-התיכון") שאליה הגיע
הצי האמריקאי במסעות-מרס שלו בים התיכון — היתה,
כנראה, הפינה הדרומית-מערבית של תורכיה, הצופה
פני האי רודוס. ב-8 במרס באה הידיעה, כי 12 יחידות
של "חטיבת-המשימה" הששית של צי ארה"ב — ובתוכם
גושאת המטוסים, הים הפיליפיני (*), והסיירת, "אלבני" —

איטליה ומדינות ערב

המשטרה האיטלקית מכונית ובה 2 אנשים ובחורה. המכו-
נית היתה מלאה ת. נ. מ. ופצצות-השהיה.
המשטרה פתחה בחקירה. ידוע הדבר כי באותה עיר
נמל עוסקים בבנינם וצידום של כמה סירות טורפדו-
מנועיות בשביל מדינות ערביות. עוד זכורה העובדה, כי
בתקופת ההפוגות והמלחמות שימשה איטליה מקור האספקה
העיקרי של אוירונטיקרב בשביל מצרים והיא שסיפקה
לה את מטוסי ה"פיאט".

בימים האחרונים של פברואר קרה דבר, המפנה את
חשומת הלב לקשרי האספקה ה"מיוחדים" הקיימים כנראה
בין איטליה לבין מדינות ערב. בעיר הנמל גינואה עצרה
הצי האמריקאי שתי אוניות מטוסים של צי ארה"ב נקראות
"סרטיגה" ו"ורקטאון" וכיו"ב. השם "הים-הפילי-
פיני" לזכר נצחון-הצי עם עליית צבא ארה"ב
בחופי הפיליפינים בראשית 1945 — מעיד על היות אניה
זאת מהחדשות שבצי ארה"ב.

על ימי „נחשון“

ד. בן-גוריון

המאמץ העליון

(מתוך דברים בכינוס)

— בתקופה הראשונה, מדצמבר ועד סוף מרס — הצטמצמו בהתגוננות, ורק כשהתקיפו אותנו, ובמקום שהתקיפו אותנו — הגינונו על עצמנו ועשינו מאמצים מכוונים, גם צבאיים וגם פוליטיים, לצמצם את סכסוך-הדמים, במידה שהדבר היה תלוי בנו, עד כמה שאפשר בשטח, בזמן ובסוגים מסוימים של האוכלוסין הערבים, ועשינו זאת מפני שהיה דרוש לנו זמן — להתכונן: לגייס אנשים, לציידם ולאמנם. ידענו מההתחלה, ועוד זמן רב לפני פרוץ המאורעות, שאנו עתידים לעמוד בפני התנגשות צבאית עם מדינות ערב, והיה ברור שידרש מאתנו מאמץ עליון למען נעמוד במערכה זו. אולם אין עם עושה מאמץ עליון עד שהוא מרגיש בסכנה, עד שהסכנה נעשית ממשית ובולטת. וגם הישוב וגם התנועה הציונית לא עמדו זמן רב על הסכנה, למרות האזהרות המרובות שנשמעו פה ושם. ביישיבת ההנהלה שנתקיימה בקיץ 1946 בפריס, בוועדה הפוליטית של הקונגרס הציוני ה"ב, בועד הפועל הציוני בציריך בקיץ 1947, באספת הנבחרים שנתכנסה אחריו ובהזדמנויות אחרות, התירתי על הסכנה שצבאות מדינות ערב יתקיפו את הישוב וינסו לעקור אותו מן השורש. אולם עד שפרצו המאורעות בתחילת דצמבר 1947 לא היה כמעט שומע — ואי אפשר היה להשיג האמצעים המרובים הדרושים לגיוס כוחות במידה מתאימה, לצידום ולאימונם. ובראשית המערכה הוטל עלינו להרוויח זמן — למען התכונן ליום שבו נהיה מצוידים כראוי ונוכל לקחת היוזמה לידינו, ולפי שעה הסתפקנו בהתגוננות בלבד.

כמעט מהרגע הראשון העמדה ירושלים במרכז המערכה, ודבר זה הולך ונמשך עד היום הזה. בעקיפין ולמישרין היתה ירושלים המטרה הראשית לצבאות הפולשים. ההתנפלות הרצינית הראשונה נעשתה בתחילת דצמבר על המרכז המסחרי היהודי בירושלים, וכשלא יכלו לנו בתוך העיר, ניטשה מערכה ממושכת עד דרכי התחבורה היהודים לירושלים. נעשו נסיונות, שלא נפסקו עד היום הזה, לנתק את ירושלים העברית מעל שאר מרכזי הישוב היהודי. לערבים היה חשבון נכון: הכנעת ירושלים היהודית, כיבושה או החרבתה יתנו מכה אנושה, ואולי מכת-מוות, לישוב היהודי וישיברו את רצון היהודים ויכולתם לעמוד בפני התוקפנות הערבית. ובכל הדרך מתל-אביב לירושלים — החל מאבר-כביר וסלמה ועד קסטל וליפתא — ארב המות לכל נוסע ונהג יהודי. ממשלת המנדט לא עמדה בהתחייבותיה לשמור על חופש התנועה בדרכים, ולמרות הבטחות מפורשות שניתנו לא פעם לנציגי הסוכנות היהודית והועד הלאומי, שהצבא ישמור על דרך ירושלים-תל-אביב, והבטחות מפורשות אלה ניתנו לגולדה ולי, לא פעם ע"י הנציב העליון — השתלט הטיור הערבי על כביש ירושלים-תל-אביב, גם בעמק, גם בשפלה וגם בהר. במקום מכוניות בודדות, החלו לנסוע רק שיירות שלמות, ובמקום האבטובוסים הרגילים — החלו להשתמש במכוניות משוריניות. אולם אמצעי זהירות אלו לא עמדו בפני הכנופיות שהלכו ורבו — הדרך לירושלים נעשתה יותר ויותר מסוכנת. בסוף מרס נותק הקשר בין ירושלים ובין תל-אביב, ואם כי הציוד שצפינו לו טרם הגיע, — והצבא והשלטון הבריטי עדין היו בארץ — נאלצנו לעבור מהתגוננות להתקפה בטרם הזמן.

בלילה האחרון של מרס 1948, הודיע לי המטה שהוכנו וצויידו ארבע-מאות איש לפרוץ דרך לירושלים. זה היה הכוח הגדול ביותר שגויס עד אז לפעולה מסוימת אחת. ובתנאים של

• ראה הערת המערכת בעמ' 18.

אותם הימים גיוס כוח כזה דרש מאמצים מרובים. אולם היה ברור לי שכוח זה לא יספיק, כי לא רק אנו אלא גם הערבים רואים בירושלים את נקודת המוקד של המערכה, והם, בלי ספק, ירכזו כוחות לרוב, אלפי אנשים מכל הסביבה, מדרומה, מצפונה וממערבה של ירושלים, להלחם בנו, וגורל הכוח הזה עלול להיות גורל השלשים וחמשה. דחית הפעולה עד „לכשירוח“ לא באה בחשבון, כי ירושלים עמדה בפני סכנת רעב. כוחותינו ונשקנו המצומצם היו „עסוקים“ בשאר החזיתות: בגליל, בעמק, בתיכון, בסביבת ת"א, בדרום. האש כבר הקיפה אז את כל הארץ — ולא היו כל רזרבות חפשות. — לא בכוח אדם ולא בנשק: אבל לא ראיתי לפני כל ברירה: נתתי הוראה לגייס מיד אלף-יחמש-מאות איש — על חשבון כל שאר החזיתות, ונשלחו מברקים לכל המפקדים שיבואו מיד למטה; כעבור שתיים קיבל כל מפקד — מחוץ למפקדי הגליל והעמק — פקודה להפריש אחוז גדול מאנשיו וכליו — למען האכספידיציה הירושלמית שקראנו לה בשם „נחשון“. ובאותו לילה נעו האנשים מדרום, מתל-אביב ומהתיכון, על נשקם, והועבר נשק נוסף גם ממשקי הגליל — בכיוון לחולדה; והחלה האופנסיבה היהודית הראשונה, ששימשה מפנה מכריע במלחמה זו. נפרצה הדרך לירושלים, נכבשו כפרים בשפלה ובהר, ששימשו מרכז לכנופיות וניתקו את התחבורה היהודית לירושלים, נפל בקסטל המפקד הערבי עבד-אלקאדר אל חוסייני, והערבים והאנגלים הופתעו שניהם למראה כוח-המחץ והעזו היהודי שנתגלה לפתע פתאום. הם לא ידעו כמה מן ההעזה הנואשת היה בפעולה זו, וכמה נחשפו למען פעולה זו החזיתות האחרות.

בשבוע הראשון לאפריל היתה דרך-ירושלים בידינו, והנסיון החמור הראשון של אויבינו להכריע את ירושלים נעשה לאל ע"י אלף-יחמש-מאות בחורים שנתאספו מכל חזיתות הארץ. — — —

י. גליל

ה ע ז ת . נ ח ש ו ן

(דברים בפגישת מארגני מבצע „נחשון“)

יבורכו אנשי „מערכות“ על מאמציהם החוזרים ונשנים להציל מן השכחה פרשות עיקריות של מלחמתנו אשר סערות הזמן מוחות את רישומיהן. באחד הנסיונות הללו נדרשתי גם אני לרשום מן הזכור אתי בדבר הולדת מבצע „נחשון“; הצעתי לאנשי „מערכות“ לזמן בצותא את החברים אשר עשו בענפים העיקריים של המבצע, בהכנה ובביצוע — ולדובב אותם יחדיו, ועתה, שהננו מסובים יחד, אומר גם אני קצת דברים על אותה פרשה גדולה, לא לשם מיצויה בהודמנות זאת, אלא כדי להיות המתחיל במצוה.

מי שנהירין לו שבילי המערכה והתפתחותה, מי שהיה נתון בעובי הנהלת המלחמה וכן החוקר שיבוא בעתיד להעריך ולסכם את פרשת מלחמת ישראל לעצמאותו — יהא חייב לסמן את מבצע „נחשון“ כמאורע שחולל מפנה גדול במהלך המלחמה. היה זה מפנה חיובי. „נחשון“ הציל את ירושלים לישראל ולאחריו החל לגלגל המערכה סובב לעלייתנו והתגברותנו.

היתה זו עלייה שגיבה. עיקרה ניתן להאמר במלה אחת: העזה. אין לתאר את נצחוננו בלא תכונת ההעזה האנושית אשר ניחון בה הלוחם העברי. גלויי העזה פזורים לרוב בכל כבדת ארץ למן הימים הראשונים של עמידת ההגנה בפני התוקפנות הערבית. לפני „נחשון“ לא חסרנו עלילות גבורה של יחידים, חירוף-נפש של יחידות ועוז-מלחמה של ישובים. הסיירים, החבלנים, טייסי ה„פרימוסים“, מלוי השירות, נהגי תובלת הנשק הבלתי-ליגלי — הופעות נישאות! אנשים רבים שמו נפשם בכפם וקידשו חיי האומה וחזונה.

אולם „נחשון“ נפלה מכל אלה משום היותו מאורע מרכזי, גדל-ממדים, גדול בסיפוןו לא פחות מאשר בסיכוייו. כדי לחולל את מבצע „נחשון“ לא היתה מספקת גבורת יחידים. ראש לכל דרושה היתה ההעזה להחליט, לא פחות מאשר ההעזה לבצע. בהחלטה של „ההגנה“ בדבר מבצע „נחשון“ נתגלו הכוח לראות, העזו לספק, הכשרון להתאזר, הגבורה לבצע. לראות את האימה שבפועל ואת השואה הקרבה ובאה, העזו לסכן הרבה, אולי את

העיקר, הכשרון להתאזרות גדולה במטרה להציל את העיקר. להתאזרות כזו זוכה אומה רק בימים המרים ביותר בהיסטוריה שלה.

עינויי הדאגה לגורל ירושלים ולבטחון הדרך לירושלים לא יימחו. עניבת המצור על ירושלים נתהדקה והלכה. מלאי המזון אזל והלך. שיטת השיירות המוגנות הגנה, "צמודה" לא עמדה עוד בפני התקפות האויב. הוכרעה השיירה לגוש עציון. הדרך לירושלים היתה זרועה מכוניות עשונות; הקרבות על המשלטים והרכסים בכברת שער-התיא—ירושלים השתוללו באכזריות. כיבוש המשלטים להגנת השיירה העוברת הלך ונעשה בלתי אפשרי. הערבים ריכוז כוחות גדולים. כל הכפירים הערביים שבצדי הדרך הפכו מרכזי התקפה ושוד וגראה היה בבהירות כי מפקדת האויב החליטה החליטה נחרצת להטיל מצור הרמטי על ירושלים. לקרעה כליל ולהכריעה כליל. הממשלה הבריטית רמתה ולא עמדה בהבטחותיה. הנציב העליון אמנם הבטיח פה אל פה לך. בן-גוריון כי הממשלה תבטיח את הדרך לירושלים, אך תחת לעמוד בהבטחה לגונן על הדרך — נמשכו הפרעות למאמצי ההגנה, נמשכו חיפושי נשק והוחרמו רובים ומקלעים. לא מעטים מחברי ההגנה נפגעו מכדורי הצבא הבריטי. רעב כבר נתן סימניו באוכלוסיה הגדולה של ירושלים. אותות מרידות החלו פושטים בקרב יהודי ירושלים אשר ראו מדי יום ביומו את כשלונו המאמצים להחיש עזרה צבאית וחמרי מזון לעיר. חזות-אימים של נפילת ירושלים ביעתה את הכל. רבים מאנשי ירושלים האזינו במקלטיהם לתשדורות הנואשות של השיירה האחרונה לגוש עציון, והיה בגורל השיירה כדי לבשר את השואה הקרבה. הפיקוד בירושלים זעק למגינים ולנשק — ואין אפשרות להעבירם. יחידותינו הקטנות דלות הציוד היו מתנפצות אל התקפות האויב, אל ה"פועות" (אזעקות) של המוני הערבים שהיו נזעקים מכל העברים. היה ברור כי אכן עלולה ירושלים לנפול. היה ברור כי דרוש מעשה מכריע להציל את ירושלים וכי אם אין אפשרות להצילה — תלוי הדבר בריכוז גדול של כוחות ונשק למעשה מכריע.

החיבוטים היו מרים. לא היה בתוכנו איש אשר לא הבין למרכזיותה של ירושלים. לא היה חסרון הבנה למרכזיותה הלאומית, המדינית וההיסטורית של ירושלים. ראינו בבהירות גם את מרכזיותה של ירושלים מבחינה צבאית, מבחינת מקומה במפת הארץ וגם מצד הסכנה לאבדן כוח האדם החסום בעיר, ובערה התחושה כי תבוסת ירושלים תתפתח לתבוסת היהודים בארץ כולה. כל אלה היו מחונרים היטב. אולם לא די היה בהכרת המצב ובראייה צלולה של הדברים. הכוחות שהיו מצויים בארץ בעין היו מרותקים כולם לשטחים מאוימים. היתה זו עניות מסוכנה. הפלמ"ח — הכוח ה"זרבי" שהיה ברשות הפיקוד-העליון בראשית המערכה — נטרף ע"י הצרכים של המרחבים השונים — בעיקר בנגב ובדרך-ירושלים — והזעקה לנשק הושמעה מכל עבר. ייסרה האחריות לארץ כולה. השאלה היתה: המותר להחליש את כל שאר הארץ בכוח אש ובכוח מאומן. לא היתה זו שאלה עיונית. כוחותינו היו מפורזים ודלילים, ורתוקים למרחבים. הגיוס היה בראשיתו. ולא היתה זו הפעם הראשונה להיותנו עומדים בפני הבחירה המרה: ירושלים מזה — והארץ כולה מזה. גם היה מקום להניח ולחשוש כי התרכזות האויב בהתקפות על דרך ירושלים — טומנת לנו פח: הדרך לירושלים צריכה לשמש מעין שק לעיקרי כוחותינו שירוכזו כאן ולכשידללו הכוחות בחזיתות אחרות — יפרצו חילות קאוקזי בשומרון או בעמק ללא מעצור. זכורות היטב ההתיעצויות הנוגות בפיקוד-העליון בימים ההם. זאת לזכור: בימים ההם לא היו המניפולציות אמורות ב"חטיבות". החטיבות היו עדין מסגרות ודפוסים בלבד. עדין גזרנו מריכות יחידות גדולות במחנות מרוכזים, עדין מן הנמנע היה להניע חטיבה שלמה מאין כלי רכב ושאר ציוד אלמנטרי. נושאי החיבוטים בדבר המוקדם והמאוחר בחלוקת כלי-נשק. סבבו תכופות סביב שתי מרגמות 2 אינטש, כי החזיקו שבע מצוקות-סכנה בשתי מרגמות 3 אינטש. יש לזכור כי לכל מרגמה היה מספר מצער של פגזים. ומכל ישוב הגיעו תשדורות: "התחמושת אזלה. שלחו תחמושת בדרך האויר".

רדאי זכור לחברים כי האפסנאי הראשי והחמש המרכזי הצפינו למשמרת "קניפל": מספר רובים ומקלעים אחדים. "אוצר" זה היה חבוי מידיעה והיה שמור ליום הגדול בו נדרים בואכה עין-חוצוב בדרך לאילת. אך בשעה מן השעות לא עצרו בעלי הסוד כוח לשמור על סודם והשלל נטרף חיש מהר וניתן ברובו למגיני דרך-ירושלים.

באין נשק אי אפשר היה לחרוג ליוזמה ומן הנמנע היה לצייד כוחות רורביים להטילם להכרעה בכל מקום שידרש — דבר אשר צמצם ביותר את הערך הצבאי של הפיקוד המרכזי. מתוך החתירה לחרוג ליוזמה החליטה ההגנה — באישורו של ד. בן-גוריון — להפקיע מאות רובים מהישובים עניי הנשק. היתה זו ההלאמה השנייה. חדשים אחדים לפני אפריל 1948 כבר הופקעו מהמשקים מספר גדול של רובים ומספר מקלעים וזה היה הזיון של הפלמ"ח וחיל-השדה. עתה היינו אנוסים להחליט על הפקעה נוספת. בשניה. היתה זו התאכזרות הכרחית. לא היתה ברירה. בכתב-ההוראה הוסבר הדבר בהכרח לצייד כוח מרכזי של הפיקוד העליון לצורך הגנת הדרך לירושלים. הישובים מילאו אחר ההוראה בחרדה ובלב מר. ברחבי הארץ פשטה מרידות

על שהפיקוד העליון מתנכל לכבשת הרש: התמרמרו — אך נענו. זכורני כי אחד החברים הותיקים בישובי עמק-הירדן, שנדרש להעמיד ממשקו ששה רובים הודיע כי כאשר יגיעו המפקיעים למשקו יהיו אנוסים לירות תחלה בן ורק לאחר זה יוכלו לקחת 6 רובים ממשק-ספר. ועוד: למפקד מרחב אחד ניתנה רשות להשתמש בחיל הנוטרים לביצוע ההוראה במקרה שאחד המשקים יסרב. לא היה צורך באמצעי כפיה. תחושת הסולידריות והערבות ההדדית היא שעמדה לנו והנשק החל להתרכז למועד. אולם הנשק שרכשו מצפון הארץ לא יכול היה להגיע: הפורשים ערכו מנעשה שוד בקרבת פרדס-חנה, הבריטים הכריזו עוצר ונערכו חיפושים בדרכים. היה הכרח לעכב ולהשהות את הטרנספורט.

נוסף לכל אלה לא היו עדין בארץ רשויות אזרחיות אשר חלשו על התחבורה, האספקה ושאר הענפים שהשליטה בהם היא תנאי לניהול מלחמה. אותו „תוהו ובוהו“ שהציב העליון בישר אותו היה עדין בעיצומו. ההגנה היתה הרשות הממלכתית הראשית והיתה עמוסה ומטופלת לא בלבד בדאגה לכוחות, לנשק, לחיותות אלא היתה שקועה בכל הטרדות הכרוכות בהשגת אמצעים ומצרכים לירושלים ובהשגת כל-ירכב לתובלת האספקה לאזרחי העיר — בעוד היחידות הלוחמות עצמן חסרות תלבושת-חורף, שיכון, דב, חגור וכיוצא בזה.

כאלה היו פני הדברים בראשית אפריל. במסיבות אלו נתכנסו לישיבה בביתו של ד. בן-גוריון. באנו דוממים, עייפים, מתוחים. נושא הדיון: ירושלים. נמסרה סקירה על המצב בגזרת החזית. ממנה נשתמע כי אין הגיון צבאי להוציא לשטח יחידה קטנה או יחידות קטנות וכי אין עוד לעמוד בקרבות-המשלטים בלי השתלטות רצופה, וכי אנו צפויים לאבד את אפשרות השימוש בקטע הדרך שבין חולדה לשערה-הגיא. כן סופר על החיבושים בדבר ריכוז כוח למעשה מכריע וכן הובלט ההכרח לשחרר את המטה מדאגת המצרכים לאזרחים ומדאגת התובלה, על מנת שנוכל להיות מרוכזים במשימה הצבאית.

בן-גוריון אמר, בקירוב: אם תיפול ירושלים — אנו עלולים ליפול בארץ כולה. צריך לשנות את המצב, להציל את ירושלים. הרעב יעשה שמות. תהיינה תופעות מבישות. דרוש מעשה מכריע. דרוש לגייס מכל הארץ כוח מווין בן 1500 איש לפרוץ הדרך, להבטיח מעבר שיירות. מותר לסכן, זו עתה נקודת המוקד (אני מצטט מהזכרון).

ההדגשה היתה על המלה „מווין“, כאשר באותם הימים היתה עדין אבתנה חדה בין המונח „כוח“ — פירושה כוח אדם, לוחמים — לבין מושג „כוח מווין“ — פירושו: לוחמים מזוינים. „כוח מווין“ בן 1500 איש לא עמד בעין לרשות הפיקוד הארצי. כוח כזה צריך לרכז מכל הארץ, לשון אחרת: להחליש את כל חלקי הארץ, לקבל אחריות על הסיכון — לשם הסיכוי!

וקם הכוח להעיו. לכאורה לא נשתנה דבר, לא נתרבה הנשק, לא צמחו בן לילה דיביזיות, לא צנחו מכוניות משמים. ההצעה בדבר ריכוז כוח בן 1500 איש גם היא לא היתה חדשה. בשיחות מוקדמות של המטה נשמעה ההצעה ונזמקה. אך דרוש היה כוח ואחריות לספן, להחליט על הסיכון מתוך ההכרח ולשם הסיכוי. ובאותו לילה היתה התאורות אחת גדולה של הפיקוד המרכזי להגנה, במידה רבה בדחיפתו של בן-גוריון. והתנערות זו העלתה את הכוח להגשים. היה זה בטוי רב לרעות גדולה ולאחריות גדולה, מעיוה.

יש עלילות שאינן יכולות להתחולל אלא אם כן נתגלו בנושאייהן שאריות, שאר-אחריות, עליית-רוח. האימה הגדולה של הימים ההם לא הכתה את ההגנה ביאוש וחסרון אונים. האימה הולידה את ההעזה וזו חוללה את „נחשון“.

הלכנו אל מעון הפיקוד, בבית האדום. הלך עמנו גם בן-גוריון. האנשים היו מתוחים, מסוערים ומאומצים. עבדנו כל אותו הלילה. משנפלה ההחלטה שוב אסור לאבד שעה, אסור לאחר. עתה היה עלינו לבנות במהירות את כל המערכת הגדולה של חטיבה שאיננה, של החטיבה המבצעת; לכוון את המטה, לרכז את הכוחות, לבנות את היחידות, לרכז נשק, להשיג כלי תחבורה, להשיג הלבשה, מזון. כל אלה לקרוץ בחינת יש מאין. ובעיקר: דרוש להכין את התכנית הקרבית, לערוך פקודות מבצע, להעביר כוחות לבסיסי הפעולה. הכוח צריך היה לגוע כעבור 48 שעות.

הובהלו מפקדי המרחבים. בזה אחר זה הגיעו מפקדי החטיבות. הסברתי להם את הסכנה לירושלים וההכרח להפחית מכוחותיהם — באנשים ובנשק — להצלתה. לא אשכח ארשת פניו של כל אחד מהם, את חזונו של מפקד מרחב תל-אביב, חזות אדם המובל לעקדה. יפו וכל הכפרים בסביבתה הרי היו עדין במלוא כוחם. גם לרובים של המשרה לא עמדה חסינות, בעוד הבריטים ביפו ובעוד נמשך פיקוח על המשטרה. הרגישו והבינו לכובד המשימה. אך נקל להבין למצבם והיו שניסו להוכיח, להתגונן. היה מי שראה לחובתו להעיר כי אחריות גדולה נוטל הפיקוד העליון על עצמו. במקום הוכרע, לאחר שמיעת ההסבר של המפקדים, כמה

לוחמים וכמה נשק לסוגיו ותחמושת עליהם להעמיד לפקודת מטה „נחשון“. ועוד בו בלילה היו יחידות שנעו אל הריכוזים. ראש לשכת ההדרכה נדרש להעמיד לרשות החטיבה החדשה את כל האנשים המאומנים שבבתי הספר הארציים ואת נשק האימונים המתאים לשימוש. מעשה המרכבה של הרכבת הכוח של „נחשון“ לא היה פשוט כל עיקר. כמות כלי הנשק שאפשר ומותר היה להפקיע מהחטיבות הרתוקות להגנת המרחבים היתה פחותה ממספר הלוחמים שאפשר היה להפקיע מהם. נקל יותר לקבל מהחטיבות כוח אדם מאשר זיון. נשק, כוח-אש. כי מותר האדם מן הנשק בימים ההם היה לא רק מבחינה פילוסופית אלא גם מבחינה מספרית — כמותית פשוטה ביותר. לוחמים רבים היו חסרי נשק.

צפינו באותם הימים לטרנספורט של רובים, מקלעים ותחמושת מחוץ לארץ. אולם על פי רוב היו הטרנספורטים משתהים ומתעכבים ומעולם לא הגיעו אלינו על פי הלוח המובטח. האיחור היה תוצאת הזהירות וההסתר ההכרחיים, מפני הבולשת הבריטית, בארצות המעבר ובים — ורק לאחר שעבר הטרנספורט מדורי גיהנום אלה היתה נפתחת פרשת הפריקה בנמלים בארץ, בעוד נמשך הפיקוח הבריטי. לפיכך אסור היה להשתית תכנית ממשית על הנשק העתיד לבוא. ודאי שאסור היה לסמוך על הלוח המובטח, כיון שהלוח היה נע ללא הפוגה. על תכנית „נחשון“ הוחלט בלא לסמוך בבטחון על הרובים והמקלעים שציפינו להם. סמכנו על ההחלטה ללססם את המשקים, המושבות והערים.

בימים ההם התאמצנו לפתוח דרך חדשה, מהירה, ליבוא כלי נשק. השמירה הבריטית באויר כבר היתה רפויה. היו שדות תעופה שנעזבו, מברקים ושליחים לחורל תבעו מאנשינו לשלוח הנשק בדרך האויר. דרך זו היתה יותר יקרה ובעיקר — מעוטת נפח, טווח הטיסה הגדול הקטין את כוח הקיבול של המטוסים. אולם היה לדרך זו יתרון מכריע: זכיה בזמן! מבעוד יום צפינו לאוירון ראשון ואמנם בו ביום-בלילה — בשעה 0200 בקירוב — הגיעתנו התשדורת כי האוירון נחת בשדה-תעופה בדרום הארץ והביא עמו 200 רובים, 40 מקלעים ותחמושת. העידוד היה כפול: מתת למבצע „נחשון“, ובעיקר: נפתחה דרך חדשה, אוירון ראשון. אחריו יבואו עוד. הפסד הנפח המועט יצא בשכר הזמן! פרשת האוירון-האוירונים נושאי נשק ונושאי-תחמושת — הכנתם, קבלתם, צידום, הנחיתה, ההמראה וכיוצא בזה — זהו פרשה גדולה בפני עצמה.

*

נגשנו להרכבת המטה לחטיבה המבצעת. תחלה אמרנו לא להזיז איש ממפקדי החטיבות המופקדות על הגנת מרחבים. הוחלט, איפוא, למנות את יגאל אלון, שהיה באותו זמן מפקד הפלמ"ח. אולם ביום הקרב המר של השיירה בקרבת גוש-עציון טס שמה יגאל אלון ונשאר תקוע בכפר-עציון. בגלל הגשמים והבוץ לא יכול היה האוירון לנחות ב„שדה-תעופה“ הארעי שהותקן במקום. היה, איפוא, הכרח להזיז אחד ממפקדי החטיבות המרחביות וכמפקד „נחשון“ נתמנה שמעון אבידן.

היה הכרח להפקיע מן המטה הכללי אנשים מרכזיים לתפקידים הראשיים במטה „נחשון“. זו הפעם הראשונה הוצגנו בפני מבחן חמור של מנהלה בהיקף גדול ובזמן בהול ודחוק כל כך. לתפקיד זה נתמנה אליהו בן-חור, שנעקר לשם כך מתפקידו כראש אגף ההדרכה במטה הכללי. קיוונו, ולא נכזבנו, כי אליהו יבנה את המערכת. בכוח ה„טירור“ המבורך שהוא ניחן בו — יתבע, ישדוד, ויקבל את הציוד והחומר הדרושים לחטיבה המבצעת המתחילה בלא-כלום. אגף האפסנאות העמיד לרשות המבצע את אחד האנשים המרכזיים שלו — אפרים בן-ארצי — אשר נטל על עצמו את האפסנאות; אגף המבצעים, שערך את תכנית המבצע ופקח על ההכנות, העמיד לרשות המבצע את מונדק, שנתמנה קצין-מבצעים במטה „נחשון“. כל אחד מקציני המטה „סחב“ עמו לעבודה במבצע עוזרים וחומר מן המטכ"ל. כן נתלכד הצוות ונתחשלה הצבת בו בלילה החלו הכוחות נעים אל נען, הבסיס המרכזי ומעון המטה של „נחשון“.

על סף-היציאה למערכה הגיע הטרנספורט המיוחל: כמות גדולה של רובים ומקלעים. המשלוח פורק מן הספינה-קליפת-אגוז מתחת לחוטמם של הבריטים. על קורות הטרנספורט הזה, גלגוליו, ופריקתו — לא יסופר להלן. הנשק הגיע ליחידות בצאתן, בטרם נוקו משמן המשחה. אנשי אגף החימוש וחולית-הרכישה עבדו בקדחתנות. משהגיע הנשק ליחידות פשטה הידיעה בכל הארץ כי „הגיע נשק רב“ והיתה הרווחה. כשנמסרו הרובים לידי הלוחמים היו שנשקו את הרובים המרווחים. מנת נשק זו שהגיע בסוף אפריל איפשרה להגנה, בכל הארץ, לחרוג מהתגוננות ליזמה.

*

עבודת ההכנות למבצע „נחשון“ נעשתה בקדחת של התלהבות. המטה הכללי פעם מתוך רוח גדולה, האנשים התמסרו לפנים משורת החרבה, מתוך רעות עמוקה. מבצע „נחשון“ הציל את ירושלים והפנה את כוחותינו ליזמה בכל הארץ. מטרת המבצע היתה לכאורה מצומצמת, אולם משמעותו היתה נרחבת וכבדת ערך.

את ההישג יש לבחון לא בלבד לפי התכלית הישירה שהושגה אלא גם על פי המניין שהושג על פי האפקים שנפתחו, לשימוש אופרטיבי בכוחותינו.

עם „נחשון“ פסקו המבצעים שהושגו ובוצעו ע"י יחידות מחלקתיות ופולגותיות. לא שחדלו פעולתן העצמאיות של מחלקות ופולגות, אלא שמעתה פעלו במסגרת של גדוד או חטיבה. נסללה איפוא הדרך למבצעי גדוד וחטיבה ולשילוב של חטיבות בפיקוד חזיתי. נקל להבין את התמורה שנתחוללה ע"י כך הן מבחינת המבצעים היוזמים, התכנון הארצי והיתרון שהושג על האויב שלפני הפלישה.

עם מבצע „נחשון“ חרגה ההגנה לא בלבד למסגרת נרחבת של כוחות ושל שטח. היתה זו חריגה גם מבחינת הזמן. מחשש התנגשות עם הצבא הבריטי הגבילה ההגנה עצמה באונס, למבצעי לילה, והקפידה לבל יפלו המבצעים אל שעות האור, פן תבוא התערבות הצבא הבריטי ולבל תקרינה התנגשויות עם הצבא. היתה זו הגבלה קטלנית ואנוסה, שקטלה את האפשרויות לפתח את הקרב ולמצות את אפשרויותיו. הגבלה בתכנון ובביצוע זו היו לה בהכרח הרבה פנים, והיא שימשה נתון מכריע בבחירת המטרות למבצעים וכיו"ב. עם מבצע „נחשון“ נערכה תכנית למבצע שביצעו ישתרע על פני ימים אחדים רצופים.

תכנית „נחשון“ לא נתעלמה ממצאותיו של הצבא הבריטי, וצל התערבותו הצפויה של הצבא הבריטי היה פרוש על פני המבצע. זכורים החיפושים בדרך ירושלים והחרמת הנשק. לאחר שנכבש דירמחזין בידי כוחותינו — נדרשו אנשינו ע"י הצבא לפנות את הכפר. מטה „נחשון“ שאל להוראות הפיקוד העליון והפקודה היתה: לפנות את הכפר הכבוש. ואכן פינתו יחידותינו לאחר שזרעו מוקשים במבואותיו. במקום אחר — בימי מבצע „נחשון“ — היתה התנגשות קלה בין אנשינו לבין הצבא הבריטי. לא היו בידינו מכשירים מדויקים בעזרתם לדעת מראש אם אמנם יתערבו הבריטים ויפריעונו. גם בזה דרוש היה לסכן. אין-הברירה סייע להחליט ולסכן תכנון וביצוע מבצע בכוחות גדולים, בשטח נרחב שהצבא הבריטי מצוי בו ובמשך ימים רצופים. החלטה זו גם היא מאירה את ההעזה שהיתה תנאי למבצע „נחשון“.

זכורני כי משהגיע המפקד מרכ"ס לעזרתנו — נתקשה להבין את ההגבלות המדיניות של מלחמתנו. לא פעם חזר וטען כי ראש דבר הוא להחליט אם יש מלחמה אם אין. כי מלחמה אינה ידעת הגבלות. שהרי בימים ההם היינו נתונים להתגוננות. להדיפת התקפות עם „נחשון“ החלה ההגנה במבצעה היוזמים, לא בלבד להשיב תוקפים אחור, אלא פתחה בפעולה צבאית שתכליתה היתה לגרש את האויב, להכותו, להשתלט על שטחים נרחבים, לכבוש כפרי אויב ולהאחז בהם להמשך המלחמה.

מתוך שהיו עומדים ונוטלים עצה אלו ואלו, קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה — למבצע קורא השם „נחשון“, ולא מקרה היה הדבר. ואכן קלענו ולא החטאנו. התכלית שהושגה לא הכזיבה את השם שקורא למבצע. קפיצת העזה זו, הנחשונות, של ההגנה הצילה את ירושלים ועמה נטו כוחותינו בכל הארץ ליוזמת הנצחון.

שלושה דברים הביאו לפעולת נחשון: א) טרגיות — ואם היה מצב טרגי באיזו תקופה של המלחמה במשך השנה הקודמת — היה זה השבוע שלפני מבצע נחשון. לא מבחינת מספר הקרבנות הרב, הרי היו לנו אבידות גדולות מאלה, אלא הטרגיות של מחשבתנו, דכאון כללי ששרר אצלנו. ב) גורם שני שהגיע למשך השנה האחרונה שכוחו של היה גורם הרצון. לא היה שבוע במשך השנה העניינים. ג) והגורם השלישי היה הביצוע — שיא של ביצוע. שלושה גורמים והם: שיא טרגיות, שיא הרצון ושיא הביצוע — אלה הם הגורמים המציינים את סוף מרץ ותחילת אפריל של השנה הקודמת. לא מצאתי תקופה במשך השנה הזאת, שבה התמזגו ככה והגיעו לשיאם שני הגורמים החיוביים: הרצון והביצוע.

אלוף י. ידין בפגישת מארגני מבצע „נחשון“